

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

საქართველოს შრომითი რესურსები და მათი ეფექტიანი გამოყენების პრობლემები

გოდერძი ტყეშელაშვილი
იმე, სტუ პროფესორი;

ხათუნა გიორგაძე
ეკონომიკის დოქტორი, სტუ უ/მასწავლებელი;

მანუჩარ მერებაშვილი
სტუ დოქტორანტი.

რეზიუმე

საქართველო, თავისი მცირე ქვეყნის სტატუსის მიუხედავად, ვერ ახერხებს არსებული შრომითი რესურსების ეფექტურად გამოყენებას, ამიტომაც ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის მესამედი თუ არის დაქირავებული შრომით დასაქმებულები. რაც შეეხება თვითდასაქმებულებს, ისინი შეიძლება უფრო განვიხილოთ, როგორც უმუშევრები.

შრომითი რესურსების გამოყენების ეფექტურად გამოყენების გაუმჯობესებისათვის აუცილებელია ისეთი მაკროეკონომიკური ფაქტორების სრულყოფა, როგორებიცაა: საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარება; ფულად-საკრედიტო და საგადასახადო პოლიტიკა; სამეურნეო სამართლებრივი უზრუნველყოფა. მიკროეკონომიკის ფაქტორებიდან კი ყურადღება გამახვილებულია შემდეგ ფაქტორებზე: მოსახლეობის განათლება და სპეციალობათა ბაზრის მოთხოვნილობებთან შეუსაბამობა; ქვეყნის სასარგებლო წიაღისეული რესურსები და მისი ათვისების დონე; წარმოების შიდა მენეჯმენტის შესაბამისობა თანამედროვე მოთხოვნებთან და მათი კრეატიულობა; საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობებში ფირმის მონაწილეობის შესაძლებლობა და ა.შ.

ჩამოთვლილი ძირითადი მიკრო- და მაკროფაქტორების რაციონალურ მიმართულებებში ჩაყენება უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკის დაჩქარებულ განვითარებას და არსებული შრომითი რესურსების ეფექტურ გამოყენებას.

საკვანძო სიტყვები: მრეწველობა, შრომითი რესურსები, შრომითი რესურსების ეფექტურობა.

შესავალი

საქართველო ეკონომიკურად განვითარებად ქვეყანას მიეკუთვნება. საკმარისია ითქვას, რომ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მონაცემებით მშპ საქართველოში 3715 \$-ია, მაშინ როცა მონაკოში-17337 \$, ნორვეგიაში-13566 \$, აშშ-ში-52352 \$, ავსტრიაში-50420 \$ და ა.შ.¹

თუ გავითვალისწინებთ, რომ იგივე გაეროს მონაცემებით, ჩვენ მოსახლეობის მიხედვით მსოფლიოში 104-ე ადგილზე ვართ, ხოლო ტერიტორიით - 107-ე ადგილზე, გამოდის, რომ საქართველო ეკონომიკურად საშუალო მსოფლიო მაჩვენებლებსაც ჩამოუვარდება. ანალოგიური მდგომარეობაა მეზობელ მოსაზღვრე სახელმწიფოებთან მიმართებაშიც. ფარდობითი ეკონომიკური მაჩვენებლებით, მხოლოდ სასომხეთს თუ შევედრებით, ხოლო რუსეთი, თურქეთი და აზერბაიჯანი გაცილებით უკეთ გამოიყურებიან ვიდრე საქართველო.

ძირითადი ნაწილი

აღნიშნული მდგომარეობა თავის გამოხატულებას ჰპოვებს შრომითი რესურსების გამოყენებაში. ოფიციალური სტატისტიკით, საქართველოს მოსახლეობა 3720.4 კაცია, საიდანაც მიჩნეულია, რომ ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა 2 მილიონს აჭარბებს. საიდანაც ჩვენი სტატისტიკა 1779.9 კაცს თვლის დასაქმებულად. რამდენადაც ამ დასაქმებულებში იგულისხმება ე.წ. თვითდასაქმებულნი, რომელიც განისაზღვრება ასე: „მესაკუთრე, რომლის საქმიანობის მიზანს საანგარიშო პერიოდში

1 იხ. საიტი: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D1%8. გადამოწმებულია 07.03.2017.

წარმოადგენს მოგების ან ოჯახური შემოსავლის (ფულით ან ნატურით) მიღება, აგრეთვე ოჯახურ სანარმოში მეურნეობაში უსასყიდლოდ მომუშავე პირი”. ასეთი განმარტებით ძნელია პიროვნება თვითდასაქმებულად არ მიიჩნიო. ამდენად ასეთი სტატისტიკა ნორმალური ეკონომიკური ანალიზისთვის გამოუსადეგარია. იგივე ოფიციალური სტატისტიკა უმუშევრად თვლის პიროვნებას, რომელიც ბოლო 4 კვირის განმავლობაში აქტიურად ეძებდა სამუშაოს, მაგრამ ვერ იპოვა. რამდენადაც საქართველოში არ არსებობს შრომის ბირჟები, რაც თავის მხრივ საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნისთვის ნონსესია, ძნელია შრომის მაძიებელთა ციფრის განსაზღვრა. ამიტომაცაა, რომ ჩვენთან ოფიციალურად ფიქსირდება უმუშევრობის 12 % დონე, რაც უკეთესი მაჩვენებელია, ვიდრე ევროკავშირის სახელმწიფოებში და მიუხედავად ამისა, ქართველი შრომით მიგრანტები მრავლად არიან რუსეთსა და თურქეთში, საბერძნეთსა და იტალიაში და სხვა ქვეყნებში.

ცხრილი 1

ცხრილი: დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალო თვიური ნომინალური ხელფასი ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით. (ლარი).

სექტორები	2011 წ.	2012 წ.	2013 წ.	2014 წ.	2015 წ.
სულ	636.0	712.5	773.1	818.0	900.4
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და სატყეო მეურნეობა	392.6	424.6	495.0	504.3	578.2
თევზჭერა, მეთევზეობა	271.1	388.9	587.1	503.3	849.5
სამთომომპოვებითი მრეწველობა	838.6	874.5	893.1	902.8	1047.4
დამამუშავებელი მრეწველობა	552.2	623.0	683.0	714.0	767.1
ელექტროენერგიის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება	877.0	919.9	967.6	1039.1	1117.2

მშენებლობა	738.5	890.8	868.2	942.8	1182.0
ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოსამარების საგნების რემონტი	548.9	650.0	692.5	702.1	783.9
სასტუმროები და რესტორნები	342.4	397.5	437.1	477.5	563.0
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	873.8	943.4	1058.6	1074.7	1189.4
საფინანსო საქმიანობა	1386.3	1402.3	1505.8	1590.3	1691.4
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისთვის მომსახურების გაწევა	674.3	843.5	848.2	911.2	975.0
სახელმწიფო მმართველობა	998.8	1031.2	1152.1	1232.2	1342.7
განათლება	319.6	355.1	422.9	456.7	483.3
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება	522.9	599.5	667.9	741.8	844.6
კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების გაწევა	511.5	602.1	680.8	687.2	785.1

გამომდინარე აქედან, დასაქმებულების რიცხვს ყველაზე უკეთ გამოხატავს დაქირავებული შრომით დაკავებულნი, ეს ციფრი 2015 წელს 753.4 ათასი კაცი იყო, რომლის მიხედვით გამოდის, რომ ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის მხოლოდ 37.3%-ია დასაქმებული, დანარჩენი – 62.7% უმუშევარი.¹ ამ მცირე ექსკურ-

1 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საქართველოს სტატისტიკური წელიწადური 2016წ. გვ. 19,41.

სიითაც ნათელია საქართველოს შრომითი რესურსების გამოყენების არაეფექტიანობა.

პრობლემატურია დაქირავებული შრომით დასაქმებულთა სახელფასო შემოსავლებიც. სტატისტიკით განსაზღვრულ მინიმალურ საარსებო კალათას რეალობასთან არავითარი კავშირი არ აქვს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, როგორ შეიძლება გერმანიისთვის მინიმალური სამომხმარებლო კალათა იყოს 1200 ევრო, ხოლო ქართველისთვის - 70 ევრო. სექტორულ ჭრილში დასაქმებულთა ნომინალური ხელფასი მოცემულია ცხრილში.

მონაცემები სექტორულ ჭრილში არათანაბარია. შედარებით მაღალი ანაზღაურებით გამოირჩევა საფინანსო საქმიანობა (1691.4 ლარი/თვეში), სახელმწიფო მმართველობა (1342.7 ლარი/თვეში), ხოლო ყველაზე დაბალი ანაზღაურება განათლების სფეროშია (483.3 ლარი/თვეში). აღნიშნული მიუთითებს, ხელისუფლების მიერ განათლების სისტემის პრიორიტეტულად დეკლარირების მიუხედავად, ამ სფეროში არსებულ პრობლემებზე.

ქვეყნის შრომითი რესურსების ეფექტურად გამოყენების უზრუნველყოფისათვის აუცილებელია მაკრო- და მიკროეკონომიკური პრობლემების დიფერენცირება.

მაკროეკონომიკური პრობლემებიდან ფაქტორები შეიძლება დაჯგუფდეს შემდეგ სახეობად:

- საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა;
- საგადასახადო პოლიტიკა;
- სამეურნეო სამართლებრივი უზრუნველყოფა.

მიკროეკონომიკური ფაქტორებიდან შეიძლება გამოვყოს შემდეგი:

- მოსახლეობის განათლება და სპეციალობათა ბაზრის მოთხოვნილობებთან შეუსაბამობა;
- ქვეყნის სასარგებლო წიაღისეული რესურსები და მისი ათვისების დონე;
- წარმოების შიდა მენეჯმენტის შესაბამისობა თანამედროვე მოთხოვნებთან და მათი კრეატიულობა;
- საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობებში ფირმის მონაწილეობა.

ილეობის შესაძლებლობა და ა.შ.

საბაზრო ინფრასტრუქტურა გამოვლინდება უპირველესად ე.წ. მოწესრიგებული ბაზრის, ანუ ბირჟების სახით. ცნობილია ბირჟების შემდეგი სახეობები: სასაქონლო, საფონდო, სავალუტო და შრომის. ამათგან საქართველოში ფუნქციონირებადია მხოლოდ სავალუტო ბირჟა, რომელიც არსებობს ეროვნული ბანკის ეგიდით და ვალუტით ვაჭრობას ონლაინ რეჟიმში ეწევა.

არასრულყოფილად და დიდი შეფერხებით ფუნქციონირებს საფონდო ანუ ფასიანი ქაღალდების ბირჟა. რაც შეეხება სასაქონლო ბირჟას, რომელიც ყველაზე უკეთ ასახავს საბაზრო მექანიზმის ფუნქციონირების დონეს, საქართველოს ტერიტორიაზე ისინი ვერ ფუნქციონირებენ. ამ სახის ბირჟის ისტორია ასეთია: გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში ისინი მრავლად დაფიქსირდა, როგორც უნივერსალური, ისე სასაქონლო ბირჟების სახით. მათი უმრავლესობა არასიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა. შედარებით ავტორიტეტული გახდა „კავკასიის უნივერსალური სასაქონლო ბირჟა“, მაგრამ ისიც მალე გადაიქცა ვალუტით სპეკულაციის ადგილად, რასაც ხელი შეუწყო დიდმა რხევებმა სავალუტო პოლიტიკაში – კუპონის არნახულმა ინფლაციამ და ეკონომიკის მონოპოლიზაციისაკენ სწრაფვამ. ამის შემდგომ, რამდენჯერმე გაცხადდა, რომ შეიქმნებოდა სასაქონლო ბირჟები, მაგრამ უშედეგოდ, მაგალითად 2010 წელს გამოცხადდა რეგიონალური უნივერსალური ბირჟის გახსნის შესახებ, რასაც რეზონანსმა მიუძღვნა სტატია სათაურით: „სასაქონლო ბირჟა მონოპოლიურ ბაზრებს ძირს გამოუთხრის“, მაგრამ ამ მიზანს ასრულება არ ეწერა.¹ მსგავსი განცხადება გაკეთდა 2012-2014 წლებშიც, მაგრამ შედეგი ჯერჯერობით არ ჩანს, რისი მთავარი მიზეზიც საქართველოს ეკონომიკის მონოპოლიზაციაში უნდა ვეძებოთ.

დასკვნა

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში შრომა გამოდის, როგორც ჩვეულებრივი საქონელი და ამავე დროს განსაკუთრებული

1 იხ. გაზეთი რეზონანსი. 29.05.2010 წ. ავტორი-მაცა ხარაზიშვილი. სტატია: „სასაქონლო ბირჟა მონოპოლიურ ბაზრებს ძირს გამოუთხრის“.

საქონელი და ამიტომაც შრომის ბირჟა ორგანიზებულ უნდა იქნას სახელმწიფოს მიერ. 2004 წლიდან არსებული შრომის ბირჟები, რომელიც ძალიან დიდი ნაკლოვანებებით ფუნქციონირებდა, შეიცვალა საქართველოს ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს შრომითი ურთიერთობების დასაქმების დეპარტამენტით, რამაც აღნიშნულ ბაზარზე მდგომარეობა კიდევ უფრო გააუარესა.

საქართველოში ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა არამყარი და არაპროგნოზირებადია. აღნიშნული გამოვლინდება, ერთი მხრივ, კომერციული ბანკების მიერ გაცემული სესხების საპროცენტო განაკვეთით და, მეორე მხრივ, - ლარის ფარდობით კონვერტირებულ ვალუტებთან. ორივე მიმართულებით საქართველოში მდგომარეობა, რბილად რომ ვთქვათ, არასახარბიელოა. მაგალითისთვის ისიც კმარა, რომ თუ 2014 წლის დასაწყისში 1 დოლარის გაცვლითი კურსი ლართან მიმართებაში 1.75 იყო, 2015 წლის დასაწყისისთვის 1 დოლარის შეძენა 1.88 ლარად შეიძლებოდა, 2016 წლის იგივე პერიოდისთვის - 2.40 ლარად, 2017 წლის დასაწყისისთვის კი - 2.75 ლარად.¹ დღეისათვის ლარი თითქოს მყარდება დოლართან მიმართებაში, მაგრამ კურსი არაპროგნოზირებადია. რასაც უპირველეს ყოვლისა ეროვნული ბანკის მიერ გაცემული რეფინანსირების სესხების მოცულობის რხევის მაღალი ამპლიტუდა, ფინანსთა სამინისტროს მიერ სახელმწიფო ობლიგაციების და სახაზინო ვალდებულებების ხშირი ცვლილებები განაპირობებს.

ქვეყნის საგადასახადო პოლიტიკა საგადასახადო კოდექსით და გადასახადების განაკვეთებით განისაზღვრება. საერთოთ მჩინეულია, რომ თუ გადასახადების მობილიზაცია მთლიანი შიდა პროდუქტის 25% აჭარბებს, საგადასახადო სისტემა არაეფექტურია და ხელს არ უწყობს ეკონომიკის განვითარებას. მიუხედავად ამისა, ხელისუფლება ყოველთვის დაინტერესებულია გადასახადების ზრდით, ხოლო ბიზნესი და მოსახლეობა - მათი

¹ ლარის ოფიციალური გაცვლითი კურსი უცხოური ვალუტის მიმართ, 2001-2016. ეროვნული ბანკის მონაცემები. იხ. საიტი: <http://www.nbg.gov.ge/index.php?m=304>. გადამოწმებულია 07.03.2017.

შემცირებით. საქართველოს საგადასახადო კოდექსით განისაზღვრება შემდეგი ძირითადი გადასახადების განაკვეთები: დღგ - 18%, საშემოსავლო - 20%, მოგების გადასახადი - 15%, ქონების გადასახადი - 1%, აქციზის გადასახადი, რომელიც დიფერენცირებულია სააქციზო საქონლის სახეობების მიხედვით და საქართველოში ერთ დასაქმებულზე საშუალოდ შემოსავლების 15% იჭერს.¹ ამ განაკვეთების უბრალო ანალიზითაც ცხადია, რომ დასაქმებულის შემოსავლების ნახევარზე მეტი ბიუჯეტში მობილიზდება. არანაკლებ კაბალურ პირობებშია ბიზნესიც. ამიტომ ეკონომიკის დაჩქარებული განვითარებისთვის, შესაბამისად, შრომითი რესურსების დასაქმებისთვის მიზანს უნდა წარმოადგენდეს საგადასახადო განაკვეთების შემცირება. ამის გამოცდილება არსებობს აღმოსავლეთ აზიის ისეთ ქვეყნებში, როგორებიცაა: სინგაპური, ახალი ზელანდია, ტაილანდი და სხვ. მათმა დროის უმოკლეს მონაკვეთში არნახულ ეკონომიკურ წარმატებებს მიაღწიეს.²

ბიზნესის წარმატებული ფუნქციონირებისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამეურნეო სამართლიანობის უცილობელ უზრუნველყოფას. ჩვენთან საარბიტრაჟო სასამართლოები არ არსებობს, ამიტომ სამეურნეო დავები განიხილება საერთო სასამართლოების სამოქალაქო კოლეგიების მიერ, რომლებიც საქმეების განიხილვას ჩვეულებრივ 3-4 წელი უნდებიან. მხოლოდ ასეთი ხანდაზმულობა აშკარად მიუთითებს სამეურნეო სამართლებრივ დეფექტებზე.

მიკროეკონომიკური ზემოთ ჩამოთვლილი ფაქტორებიდან წარმატებით თითქმის ვერცერთი ვერ ვლინდება. იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს და მოსახლეობის განათლება სპეციალურად დეგრადირდება. ქვეყნის სასარგებლო წიაღისეული კლანებს აქვთ გადანაწილებული. წინააღმდეგობებია მენეჯმენტის თანამედროვე მიდგომებთან და საგარეო- ეკონომიკურ ურთიერთობებშიც.

1 იხილეთ საქართველოს საგადასახადო კოდექსი.

2 იხ. საიტი: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%83%D1%80#.D0.AD.D0.BA.D0.BE.D0.BD.D0.BE.D0.BC.D0.B8.D0.BA.D0.B0>. გადამონმებულია 02.02.2017.

ჩამოთვლილი ძირითადი მიკრო- და მაკროფაქტორების რაციონალურ მიმართულებებში ჩაყენება უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკის დაჩქარებულ განვითარებას და არსებული შრომითი რესურსების ეფექტურ გამოყენებას.

გამოყენებული ლიტერატურა და რესურსები:

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D1%8. გადამოწმებულია 07.03.2017.
2. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საქართველოს სტატისტიკური წელიწადი 2016წ. გვ. 19,41.
3. გაზეთი რეზონანსი. 29.05.2010 წ. ავტორი-მაკა ხარაზიშვილი. სტატია: „სასაქონლო ბირჟა მონოპოლიურ ბაზრებს ძირს გამოუთხრის“.
4. ლარის ოფიციალური გაცვლითი კურსი უცხოური ვალუტის მიმართ, 2001-2016. ეროვნული ბანკის მონაცემები. იხ. საიტი: <http://www.nbg.gov.ge/index.php?m=304>. გადამოწმებულია 07.03.2017.
5. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი.
6. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%83%D1%80#.D0.AD.D0.BA.D0.BE.D0.BD.D0.BE.D0.BC.D0.B8.D0.BA.D0.B0>. გადამოწმებულია 02.02.2017.

REFERENCES:

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D1%8. Checked 07.03.2017. (In Russian)
2. National Statistics Office of Georgia, Georgia statistics annul 2016. pp. 19,41. (In Georgian)
3. Newspaper Resonance. 29.05.2010. Author – Maka Kharazishvili. Article: `Commodity exchange to knock the bottom out of monopoly markets`. (In Georgian)
4. Lari official rate related to foreign currency, 2001-2016. Data of national bank. See site: <http://www.nbg.gov.ge/index.php?m=304>. Checked 07.03.2017. (In Georgian)
5. Tax Code of Georgia.
6. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%83%D1%80#.D0.AD.D0.BA.D0.BE.D0.BD.D0.BE.D0.BC.D0.B8.D0.BA.D0.B0>. Checked 02.02.2017. (In Georgian).

GEORGIA'S LABOR RESOURCES AND PROBLEMS OF THEIR APPLICATION EFFECTIVENESS

Goderdzi Tkeshelashvili,

Doctor of Economic Sciences, Professor of GTU;

Khatuna Giorgadze,

Doctor of Economics, Senior Teacher of GTU;

Manuchar Merebashvili,

PhD Student of GTU

RESUME

Georgia, despite of its small country status, is unable to effectively apply existing labor resources, so only a third of the economically active population is employed by hired labor. As for self-employed, they may be more likely to be considered as unemployed.

To improve the efficient use of labor resources, it is necessary to improve such macroeconomic factors as: development of market infrastructure; monetary and tax policy; economic legal provision. From microeconomic factors focus is attended on the following factors: education of the population and the discrepancy with specialty market requirements; country's minerals and its level of exploitation; compliance of internal management of production with modern requirements and their creativity; opportunity to participate of firm in foreign economic relations, etc.

The ensuring of listed main micro-and macro-factors in the rational directions will provide the speedy development of the country's economy and effective application of existing labor resources.

Key words: industry, labor resources, efficiency of labor resources.